

हरियाणा विद्यालय शिक्षा बोर्ड

पाठ्यक्रमस्य अध्यायानुसारम् अङ्कानां विभाजनम् (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय: संस्कृत साहित्य वेद सिद्धान्त

कोड: 1201 SKS

सामान्यनिर्देशाः-

- सम्पूर्ण पाठ्यक्रमस्य आधारे एका वार्षिकी परीक्षा भविष्यति।
- वार्षिकी परीक्षा अ 80 अङ्कानां भविष्यति एवं च आन्तरिकं मूल्याङ्कनं अ 20 अङ्कानां भविष्यति।
- आन्तरिकमूल्याङ्कनस्य कृते निम्नानुसारम् आवधिकं मूल्याङ्कनं भविष्यति-
 - 6 अङ्कानां कृते - 3 सैट (SAT) परीक्षाणाम् आयोजनं भविष्यति। तासु परीक्षासु अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 06 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - 2 अङ्कयोः कृते - एका अर्धवार्षिकी परीक्षा भविष्यति। यस्या अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 2 अङ्कयोः भाराङ्को भविष्यति।
 - 2 अङ्कयोः कृते - शिक्षकाः कक्षा-कक्षयोः सहभागितायाः (CRP) कृते मूल्याङ्कनं करिष्यन्ति एवं च अधिकतमौ द्वौ अङ्को अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने दास्यन्ति।
 - 5 अङ्कानां कृते - छात्राः परियोजनाकार्यं करिष्यन्ति। यस्य अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 05 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - 5 अङ्कानां कृते - छात्राणाम् उपस्थितेः अनुसारेण अधिकतमाः 05 अङ्काः प्रदीयन्ते-

75% तः	80% पर्यन्तम् = 01 अङ्कः
80% तः उपरि	85% पर्यन्तम् = 02 अङ्कौ
85% तः उपरि	90% पर्यन्तम् = 03 अङ्काः
90% तः उपरि	95% पर्यन्तम् = 04 अङ्काः
95% तः उपरि	= 05 अङ्काः

पाठ्यक्रमस्य संरचना (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय:संस्कृत साहित्य वेद सिद्धान्त

कोड: 1201 SKS

क्रम-संख्या	आकलनविन्दवः	अङ्का
1.	खण्ड: 'क' कादम्बरी (शुकनासोपदेशप्रकरणम्) बाणभट्टः • गद्याशव्याख्या • कथासारः/चरित्रचित्रणम्/शब्दार्थः	(15) 10 5
2.	खण्ड: 'ख' वैदिकगीता (4-6 अध्यायाः) स्वामिआत्मानन्दकृतव्याख्या • श्लोकयोर्हिन्दीव्याख्या	5
3.	खण्ड: 'ग' यजुर्वेदः(सप्तत्रिंशो नवत्रिंशश्च अध्यायौ) महर्षिदयानन्दकृतव्याख्या • मन्त्रव्याख्या • कण्ठस्थीकृतं मन्त्रद्वयं लेखनीयम्	(17) 12 5
4.	खण्ड 'घ' सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) – महर्षिदयानन्दः	12
5.	खण्ड: 'ङ' निबन्धलेखनम् (संस्कृतमाश्रित्य) अधोलिखितेषु विषयेषु कस्मिंश्चिद् एकस्मिन् विषये— विद्या, सत्संगतिः, संस्कृतभाषा, वेदः, महर्षिदयानन्दः, परोपकारः।	10
6.	खण्ड: 'च' अनुवादः (हिन्दीतः संस्कृते)	5
7.	खण्ड: 'छ' बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः बहुविकल्पीयप्रश्नाः एकैकस्याङ्कस्य सम्पूर्णपाठ्यक्रमात् निश्चिताः सन्ति।	16
	योगः	80
	आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्	20
	सम्पूर्णाङ्काः	100

खण्ड: 'क'कादम्बरी (शुकनासोपदेशप्रकरणम्)

1. गद्यांशव्याख्या

गद्यवाचनस्याभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, कर्तृपदानां क्रियापदानां विशेषण-विशेष्ययोः च परिज्ञानम्। कथाधारितप्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन वाक्येन च अभ्यासः।

2. कथासारः/चरित्रचित्रणम्

साररूपेण कथायाः ज्ञानम्, कथान्तर्गतविशिष्टशब्दानामर्थज्ञानं व्याकरणज्ञानं च, प्रमुखपात्राणां चरित्रचित्रणम्, गद्यांशाधारितप्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन वाक्येन च अभ्यासः।

खण्ड: 'ख'—वैदिकगीता

श्लोकानां सस्वरगायनम्, अर्थज्ञानम्, भावार्थबोधनम्, प्रसङ्गज्ञानम्, अन्वयपरिज्ञानम्, श्लोकाधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः। श्लोकाधारित-पर्यायपदानां विलोमपदानां विशेष्यविशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां च ज्ञानम्।

खण्ड: 'ग'—यजुर्वेदस्य सप्तत्रिंशो नवत्रिंशश्च अध्यायौ

मन्त्राणां शुद्धोच्चारणम्, मन्त्रार्थानां ज्ञानम्, मन्त्राणां भावार्थबोधनम्, अन्वयस्य ज्ञानम्, मन्त्राधारितानां प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, मन्त्रान्तर्गतानां पर्यायपदानां विलोमपदानां विशेष्य-विशेषणपदानामवबोधः।

खण्ड: 'घ'— सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः)

समुल्लासपरिचयः, तद्गतप्रमाणानां कण्ठस्थीकरणम्, समुल्लासस्य भावार्थबोधनम्, समुल्लासान्तर्गतप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, प्रश्ननिर्माणस्य अभ्यासः।

खण्ड: 'च'—निबन्धलेखनम्

विषयमुद्दिश्य निबन्धलेखनम्, उत्कृष्टशब्दानां प्रयोगज्ञानम्, भावानुसारं वाक्यरचनापरिज्ञानम्, निबन्धस्य समुचितोपसंहारावबोधः।

खण्ड: 'छ'— अनुवादः

व्याकरणसंबन्धिनियमपरिज्ञानम्, धातुरूपाणां शब्दरूपाणां च कण्ठस्थीकरणम्, वाच्यपरिवर्तननियमपरिज्ञानम्।

मासिक पाठ्यक्रमस्य शिक्षण-योजना (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय:संस्कृत साहित्य वेद सिद्धान्त

कोड: 1201 SKS

मास	पाठ्यपुस्तकस्य नाम	पाठ्यबिन्दवः	शिक्षण स्य कालांशा :	पुनरावृत्ते : कालांशा :
अप्रैल	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (सप्तत्रिंशोऽध्यायः) वैदिकगीता (चतुर्थोऽध्यायः) शुकनासोपदेशः निबन्धलेखनम्	ईश्वरविषयः 1-2 मन्त्रा 1-4 श्लोकाः 1-2 गद्यौ विद्या	2 4 3 4 2	1 2 2 2 1
मई	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (सप्तत्रिंशोऽध्यायः) वैदिकगीता (चतुर्थोऽध्यायः) शुकनासोपदेशः निबन्धलेखनम्	ईश्वरस्तुतिप्रार्थनोपासनाः 3-5 मन्त्राः 5-8 श्लोकाः 3-5 गद्याः सत्संगतिः	2 4 3 3 2	1 2 2 2 1
जून	ग्रीष्मावकाशेषु संस्कृतसम्बद्धगतिविधयः			
जुलाई	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (सप्तत्रिंशोऽध्यायः) वैदिकगीता (चतुर्थोऽध्यायः) शुकनासोपदेशः निबन्धलेखनम्	ईश्वरज्ञानप्रकारः 6-9 मन्त्राः 9-12 श्लोकाः 6-9 गद्याः संस्कृतभाषा	2 4 3 3 2	1 2 2 2 1

अगस्त	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (सप्तत्रिंशोऽध्यायः) वैदिकगीता (4+5 अध्यायौ) शुकनासोपदेशः निबन्धलेखनम्	ईश्वरस्यास्तित्वम् 10-15 मन्त्राः 13-14 श्लोकौ चतुर्थाध्यायस्य, 1-3 श्लोकाः पंचमाध्यायस्य 10-13 गद्याः वेदः	2 4 3 3 2	1 2 2 2 1
सितंबर	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (सप्तत्रिंशोऽध्यायः) वैदिकगीता (पंचमोऽध्यायः) शुकनासोपदेशः निबन्धलेखनम्	ईश्वरावतारनिषेधः 16-21 मन्त्राः 4-8 श्लोकाः 14-17 गद्याः महर्षिदयानन्दः	2 4 3 3 2	1 2 2 2 1
अक्टूबर	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (नवत्रिंशोऽध्यायः) वैदिकगीता (षष्ठोऽध्यायः) शुकनासोपदेशः निबन्धलेखनम्	जीवस्य स्वातन्त्र्यम् 1-5 मन्त्राः 1-4 श्लोकाः 18-21 गद्याः परोपकारः	2 4 3 3 2	1 2 2 2 1
नवंबर	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (नवत्रिंशोऽध्यायः) वैदिकगीता (षष्ठोऽध्यायः) अनुवादः	जीवेश्वरयोर्भिन्नत्ववर्णनम् 6-8 मन्त्राः 5-8 श्लोकाः हिन्दीतः संस्कृते अनुवादः, वाच्यपरिवर्तनम्	2 4 3 6	1 2 2 2

दिसंबर	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (नवत्रिंशोऽध्यायः) अनुवादः	ईश्वरस्य सगुणनिर्गुणकथनम् 9-11 मन्त्राः हिन्दीतः संस्कृते अनुवादः, वाच्यपरिवर्तनम्	3 5 8	2 2 2
जनवरी	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (नवत्रिंशोऽध्यायः) अनुवादः	वेदविषयविचारः 12-13 मन्त्राः हिन्दीतः संस्कृते अनुवादः, वाच्यपरिवर्तनम्	3 5 8	2 2 2
फरवरी	सत्यार्थप्रकाशः (सप्तमसमुल्लासः) यजुर्वेदभाष्यम् (सप्तत्रिंशो नवत्रिंशश्च अध्यायौ) वैदिकगीता (4-6 अध्यायाः) शुकनासोपदेशः निबन्धलेखनम् अनुवादः	आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः	4 5 3 4 3 3 2	- - - - - - -
मार्च	वार्षिकी परीक्षा			

विशेषकथनम्—

- विषयशिक्षकेभ्यः मन्तव्यो दीयते यत् ते छात्राणां शब्दावल्याः अवधारणाश्च स्पष्टतां वर्धनाय अध्यायेषु प्रयुक्तायाः शब्दावल्याः परिभाषात्मकशब्दानां टिप्पणीपुस्तिका सज्जीकरणाय च निर्देशं कुर्युः।

निर्धारितपुस्तकानिः—

- कादम्बरी (शुकनासोपदेशप्रकरणम्)— बाणभट्टः
- यजुर्वेदभाष्यम् (महर्षिदयानन्दकृतव्याख्या)
- सत्यार्थप्रकाशः (महर्षिदयानन्दः)
- वैदिकगीता—स्वामिआत्मानंदकृतव्याख्या

प्रश्नपत्रस्यप्रारूपम् (2025-26)

कक्षा: वरिष्ठ माध्यमिक परीक्षा सह उत्तर मध्यमा विषय:संस्कृत साहित्य वेद सिद्धान्त

कोड: 1201 SKS

प्रश्नानां प्रकारः	अङ्काः	संख्या	विवरणम्	पूर्णाङ्काः
वस्तुनिष्ठप्रश्नाः	1	16	16 बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः	16
अतिलघूत्तरात्मकप्रश्नाः	2	10	सत्यार्थप्रकाशप्रश्नाः, मंत्रकण्ठस्थीकरणम्	20
लघूत्तरात्मकप्रश्नाः	4	5	श्लोकव्याख्या, मंत्रव्याख्या	20
दीर्घ-उत्तरात्मकप्रश्नाः	6	4	गद्यव्याख्या, अनुवादः, चरित्रचित्रणम्, निबन्धलेखनम्,	24
योगः		35		80

